

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3603>

GRAFİK TASARIM EĞİTİMİNDE AKADEMİK İLKELER ACADEMIC PRINCIPLES IN GRAPHIC DESIGN TRAINING

Süleyman ÖZDERİN*

Öz

Grafik tasarım, grafik sanatı içerisinde yer alabilecek iletişim unsurlarını görsel bildirişim unsurlarına dönüştüren bir disiplindir. Grafik sanatı ve tasarım arasındaki ilişki; görsel iletişim ve bildirişim arasındaki ilişkinin "tasarlanma" biçimidir. Bu noktada, görsel iletişimin görsel bildirişime dönüşmesi grafik tasarım eğitimi yoluyla gerçekleşir.

Bu makalede, grafik tasarım disiplini de kapsayan temel tasarım ilkelerine değinilerek, grafik sanatının tarihsel gelişim süreci ışığında, sanat eğitimiyle desteklenen grafik tasarım eğitiminin akademik olarak hangi ilkelere dayanması gerektiği tüm yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Bu nokta, sanat ve tasarım eğitiminin temsilcisi olan Alman Bauhaus ekolünü model alan bazı üniversitelerin, grafik bölümlerindeki ders programları akademik ilkeler açısından incelenip örnek gösterilmiştir. Bu programlarda verilen derslerin grafik tasarım disipliniyle olan ilişkileri ele alınarak, özellikle tasarım eğitiminin bilimsel ve sanatsal yönlerde nasıl yapılandırılması gerektiği, tüm derslerin ilişkilendirildiği bir şema üzerinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Grafik tasarım eğitiminde en İdeal ilkelerin ve mesleki başarının, "sanat eğitimiyle desteklenen ve yaratıcılığı temel alan tasarım eğitim stratejileriyle" elde edilebileceği ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Grafik, Sanat, Tasarım, Sanat Eğitimi, Tipografi, Yazı, İllüstrasyon.

Abstract

Graphic design is a discipline which turns the communication elements which may fall within graphic arts into the visual communication elements. The relationship between the graphic arts and design is a style of "being designed" of the relation between the visual communication and communication. At this point, the visual communication is turned into the visual communication by means of graphic design training.

In this article, it was tried to discuss which principles the graphic design training supported with art training should be based upon academically in all its aspects under the light of historical development process of the graphic arts by referring to the basic design principles which also cover the graphic design discipline. At this point, curriculums of some universities which take the German Bauhaus Ecole who is the representative of the arts and design training as a model in departments of graphic were examined in terms of academic principles and shown as example. It was tried to explain particularly how design training should be structured in scientific and artistic aspects on a scheme in which all courses are correlated by referring to the relations of courses given in these programs with the graphic design discipline.

It was stated that the most ideal principles and Professional success in the graphic design training may be obtained "with the design training strategies supported with art training and based on creativity".

Keywords: Graphic, Art, Design, Art Education, Typography, Word, Illustration.

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü, selekant@gmail.com, www.baksanat.com

Giriş:

Tasarım eğitimi “tasarım bilimi” kapsamında çeşitli disiplinlerden oluşur. Tarihsel süreçte tasarım olgusu; insanoğlunun doğaya karşı vermiş olduğu mücadele biçimlerinden kaynaklanmıştır. Tasarlama edimi, ilkel insandan başlayarak, bir eylemin gerçekleşmesi için, planlanmış olan başka bir eylemin hayata geçirilmesini ifade eder. İnsanoğlu hayatı kolaylaştırma adına, hemen her şeyi düşünerek ve düşündüğünü çeşitli malzemeler üzerinde uygulayarak bir tasarım ürünü haline getirebilir. Bir başka deyişle, “tasarlama eylemi, yaşam döngüsünde ortaya çıkan bir ihtiyaçtan kaynaklanır. Yaratma dürtüsü, ancak insana özgü olan çözümleme yetisi aracılığıyla var olabilir.(1) Tasarımın diğer alanlardan farkı, tasarımcının, birtakım kavramları yaratıcı ve estetik kaygılarla sürece dahil etmesi olarak özetlenebilir. Tasarlama süreci bir sorgulama ve çözümleme sürecidir”(Yakın, 2012, 1).

“Tasarımcı uygulama yöntemlerinin yanı sıra, görsel algılamayı, sözel ile görsel iletişim arasındaki ilişkileri ve ayrıca felsefi ve sosyolojik kavramlaştırmaları belirli bir noktada içselleştirebilmelidir. Çünkü estetik ilkeleri iyi kavrayan ve bunu eserine yansıtabilen “sanatçı-tasarımcı” sayısı oldukça azdır” (Ülger, 2014, 197).

“Grafik tasarım görsel iletişimin genelini kapsadığı gibi yazılı metinler ve medyanın genelini de içerir. Bu tasarım alanının öncelikli amacı iletişimsel süreci istenen ve başarılı bir noktaya çıkarmak ve estetik kaliteyi arttırmaktır. Estetik fonksiyon tasarımın her evresinde düşünce ile uygulamanın her aşamasında bulunur. Estetik fonksiyon, ürünün tasarimsal sürecini belirleyen ve hatta ürünün tasarım süreci bittikten sonra dahi reklam ve pazarlama sürecinde de albeniyi arttırmak için kullanılan tüm estetize sürece dahildir. Estetik, tasarım sürecine sonradan dahil edilen ve sadece dış görünüş ya da makyaj değil aksine tasarımın, düşünceden uygulamaya kadar her aşamasında bulunan, teorik ve pratik ilkelerin bütününe kapsar(1)”(Ülger, 2014, 195-197).

“Tasarım kavramı, kapsamı itibariyle oldukça geniş bir bilim ve sanat alanına hitap etmektedir. Zira tasarım olgusu insanoğlu var olduğundan beri onunla birlikte hayatın merkezinde olmuş ve zamanla gelişerek çok farklı dallara ayrılmıştır. Bu durum tasarım adına birden fazla tanımın literatüre girmesi açısından yeterli bir sebeptir”(Baran, 2017, 164).

“Yaratıcı bir problem çözme eylemi olan tasarımın amacı, problem tanımında belirlenen ihtiyaçları yerine getiren formlar yaratmak ve sunmaktır. Problemin aranan çözümü, genelde gerçek veya soyut bir nesnedir. Dolayısıyla problem çözümü, uygun bir nesnenin elde edilmesi ve bu nesnenin amaca uygunluğunun doğrulanmasıdır(1)”(Akbulut, 2009, 26).

“Bir karar verme, araştırma ve öğrenme eylemi olan tasarım süreci (2) genel olarak analiz, sentez ve değerlendirme aşamalarından oluşur.(3) Analiz, nihai tasarım için düzenlemelerin yapıldığı, işleyecek tüm süreçler için ortamın oluşturulduğu aşamadır. Sentez aşamasında biçimsel modeller geliştirilir. Oluşturulan modellerin uygunluğu, değerlendirme aşamasında yürütülen simülasyonlar ve sayısal analizler ile ölçülür. Bu şekilde tanımlandığında doğrusal gibi görünmekle birlikte tasarım süreci esasen tekrarlanan bir yapıya sahiptir. Bir araştırma süreci olması nedeniyle tasarıma ilişkin gereklilikler ancak tasarım ilerledikçe alınan kararlarla kendini açığa çıkarır ya da değişir. Dolayısıyla tasarım süreci, değişkenler ve kısıtların tekrar tekrar belirlendiği yinelenen bir doğaya sahiptir. Tasarımın bu tekrarlı doğası, evrimsel süreçte de önemli yer tutar. Bu haliyle evrimsel tasarım, tasarımcının niyet ve önyargılarını değiştirme potansiyeline sahiptir”(Akbulut, 2009, 28).

Tasarımın temel kaynağı insanoğlunun basit ihtiyaçlarını gidermek, ya da herhangi bir eylemi daha kolay yapabilmeyi yollarını aramak olsa da, insanlık tarihinin hemen her evresinde tasarlama edimine duyulan ihtiyaçlar, bu kavramı giderek daha karmaşık bir hale getirmiştir. Tasarımın yaratmış olduğu bu karmaşa, getirmiş olduğu güçlüklerle birlikte, onu ciddi anlamda bir bilim haline getirecek olan süreci de başlatmıştır.

Tasarımın gelişimi bilimsel ilişkilerin başlangıcına doğru evrilsen de, bir bilim temeline dayanmanın yanında, görsel bir gerçekliğin içerisinde olan yetenek olgusunu da içinde barındırmaktadır. Bu noktada tasarım gibi bilimsel nedenlere dayanan çeşitli olgular, sanat gibi görsel nedenlere dayanan diğer olgularla bir takım ortak noktalarda buluşurlar. Bilimin görsel dünyası ile, sanatın bilim dünyası aslında bir bütünü iki yarısını meydana getirir. Dolayısıyla bu ilişkiler ağı içerisinde, sanat ve bilimin buluştuğu noktalar, tasarım olgusunun her ikisiyle buluştuğu diğer noktaları bir araya getirir.

Bir başka açıdan; “bilim ve sanat, yaşadığımız dünyanın için ve aşkın olmak üzere iki temel unsurunu oluşturur. Sanatı, içerisinde mistik gizemli ve filozofik olguları çağrıştırmaları sebebiyle “aşkın”, bilimi ise, dil, mantık ve matematik gibi müspet bilimleri ifade etmesi nedeniyle “içkin” unsur olarak

sınıflandırmak mümkündür. Bu noktada bilgi ve yaratı kavramlarının prensipte ayrıştırırken, temel ve uygulamadaki örtüşmelerine dikkat çekmek gerekir”(Kılıç, 2012, 195).

“Tasarım, öncelikle epistemoloji ve ontolojide ortaya çıkar ve ardından sanat alanında özel kullanımlara yansır. Tasarım, bir düşüncenin nesnelleşmiş halidir. Tasarım ürünlerinin bütünü, öncelikle felsefi bir temel paradigma tarafından belirlenir. Tasarım kavramının birincil amacı estetik ve sanatsal ilkeler tarafından değil, yaşam formlarının çeşitli alanlarında ortaya çıkan problemler tarafından belirlenir.(2) Endüstriyel kapitalizmin etkisi ile tasarım, artık kitlesel seri üretimin itici bir gücü olmuştur(3)”(Ülger, 2014, 182-184).

“Tasarım, tıpkı sanat uygulamaları gibi “düşünce ve nesne” arasında bir sentezi içerir ve aynı zamanda gerçeklik alanının örtüsünü açarak sahip olduğu olanakları gözler önüne serer. Heidegger’in de deyişiyle, varlığın büyümesini çözmek ve şeylerin doğasını anlamak tasarım ve sanatın ortak amacıdır.(4) Çünkü her ikisinin de ereği, varlığın örtük hakikatini ve olanaklarını keşfetmektir.(5) Bunun için gerekli olan şey, sanatın zamanı mekansallaştırabilmesidir”(Ülger, 2014, 181).

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda sanat eğitimi tasarım eğitimi, tasarım eğitimi de sanat eğitimi gerektiren bir ihtiyaç içerisindedir. Kültür tarihi dahil olmak üzere, sanat tarihi bu köklü ilişkilerin tarihi olarak, aynı bağıntıları geçmişte olduğu gibi günümüz çağdaş dünyasında da gerektirmektedir. Sanat ve tasarım ilişkileri tarihin hemen her döneminde ve her kültürde var olmuştur.

“Tasarım, günümüzde yalnız sanat ve estetik alanında estetik üretim sürecini kapsayan soyut bir kavramı değil, aynı zamanda endüstriyel uygulamalı disiplinlerde her geçen gün daha da artan bir yaygınlığa sahip özel ve disiplinlerarası bir alanı ifade eder. Tasarım kavramı, estetik ve sanat felsefesinde var olan kuramsal tartışmalardan beslenir, fakat sadece bu kuramsal bilginin sınırları içerisinde kalmaz. Tasarım alanı, günümüzde sanatsal üretim sürecinin önemli bir kavramı olmakla birlikte, “endüstriyel-teknolojik ve ticari” üretim ilişkilerini içeren “düşünce ile pratiğin”, “endüstri ile sanatın”, “işlevsel ile estetiğin”, “yararlı-ulaşılabilir olanla, özgün ve yeni olanın” bir sentezini de içerir. Tasarım günümüzde sadece klasik sanat felsefesinde ortaya çıkan teorik bir kavramı ifade etmez. Kavramın teorik temelleri, düşünsel alt yapısı ve metafizik gelenek içinde ona yüklenen anlam katmanları düşünüldüğünde, “tasarım” kavramının, metafizik, ontoloji ve estetiğin alanından giderek uzaklaştığı görülür. Tasarım kavramının özel bir kullanıma ulaşması 20. yüzyılın sonlarına denk gelir. 1970’lerden itibaren estetik ve sanat alanında özellikle endüstriyel ve ticari kapitalizmin etkisi ile “özne ve nesne” ilişkisinde var olan yapısal değişimlere paralel, yeni bir ekonomik, sosyal, politik yaklaşım gelişmiştir”(Ülger, 2014, 179).

Modernizm, tasarım kavramını tam olarak bilimsel bir disiplin haline getirmeden çok daha önce, sanatçılar eserlerini bir bakıma bir tasarım çalışmasını yapar gibi üretiyorlardı ki, bu anlamda bir bakıma her bir eser kendi başına bir tasarım çalışması sayılıyordu. Dolayısıyla tarihi sürece bakıldığında sanatın özünde var olan edimlerin, tasarım olgusunun özünde var olan edimlerle kurduğu ilişkiler sonucu, sanatın gelişimi içinde tasarımın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Tüm bu düşünceler bütün olarak değerlendirildiğinde; ister sanat alanında olsun, isterse tasarım alanında, insanoğlu keşfettiği tüm değerleri yaratıcılığını kullanarak elde edebilmiştir. O halde insan aklının ürünü olan tüm yaratıcı unsurlar bilim, sanat ve tasarım yoluyla kazanılmaktadır. Bir başka ifadeyle yaratıcılık; bilim, sanat ve tasarım olgularının ortak noktası, var oluş nedeni ve sürekli yenilenen yaşam enerjisidir. “Yaratıcılık insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, özellikle 15 ve 19. yüzyıllar arasında yalnızca güzel sanatlar alanına ilişkin bir olgu olarak benimsenerek, olağanüstü güçlerle açıklanmaya çalışılmıştır(1)”(Top Burcu, 2018, 4).

“Bir sanat adamı, fizikçi ve eğitimci olan Ned Hermann yaratıcılığın kaynağının beyin tümü olduğunu ileri sürer. Graham Wallas ise, yaratıcılık aşamalarını; hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve gerçekleştirme aşamaları olarak ifade eder. İnsan beyninin sol yarım küresi, mantıksal, sözel, akılcı, soyut, sayısal, sağ yarım küresi de, sözel olmayan, somut, sezgisel düşünme biçimlerine yöneliktir. Beynin sağ yarım küresinin gelişimi sanat eğitimi dersleriyle mümkündür. Sanat eğitimi ile, görsel algısı gelişmiş, kendini sanatsal yollarla ifade edebilen, içinde yaşadığı kültürü tanıyan, öğrenen, koruyan ve gelecek nesillere taşıma sorumluluğunu üstlenen, dünya kültür mirasına saygılı bireyler yetiştirilmesi hedeflenir. Bu balamda; sanat bir öğrenme yolu, ruhsal ve etik bir eğitimidir. Sanat özgür düşünce ve karar verme yeteneği geliştirir”(Bilirdönmez, Karabulut, 2016, 343).

Sanat eğitimi alan “kişinin tasarlayabilme ve yaratabilme yeteneğinin geliştirilmesi yaşamda çok önemli rol oynamaktadır. Çağdaş düşünceler üretebilmeyi öngören sanat eğitimi alan bireylerin, olay ve olguları çok yönlü düşünerek algılayıp yorumlayabildikleri, çağdaş gelişmeye yatkın, hoşgörülü, yaratıcı ve dinamik bir kişiliğe sahip olabildikleri ileri sürülmektedir(1)”(Aral, 1999, 13).

“Günümüzde, sanat eğitimi konusunda çağdaş tekniklerin araştırıldığı kimi ulusal ve uluslararası sempozyumlarda; “sanatın bilim kadar önemli bir zihin etkinliği olduğu, bilimden uzak olmadığı, tersine bilimselliğe daha çok yaklaştığı dile getirilmektedir”(San,2018, 17,19).

“Bilindiği gibi sanat ve tasarım alanındaki duyuşsal tecrübe, insanın bilgi edinme sürecine etkin bir şekilde katılır. Sanat, teknik ve tasarım alanında ortaya çıkan “özne ve nesne” ilişkisi, sanat ve tasarım alanında yeni davranış kalıpları oluşturduğu gibi, aynı zamanda onları değiştirir de. “Özne ve nesne” konumlanmasında tasarımın çift yönlü bir iletişimi mümkün kılmasıyla birlikte, sanat ve tasarım alanı artık epistemolojik bir içeriğe sahip olmuş ve aslında yüzlerce yıl önce Aristoteles’in de belirttiği gibi, epistemolojik temelleri tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Tasarım bir bilgi edinme sürecidir. Güzel sanatlar, düşünce ve teknik süreçte tasarım, farklı kavramsal ve uygulamaları ifade eder. Sanat alanında tasarım, eksiz çalışma sürecinden çıkıp bağımsız bir yaratı alanına doğru ilerler. Düşünce alanında ise tasarım, salt spekülatif bir formel yapı ve dizgeyi temsil eder. Fakat tasarım, sadece “düşünce” alanının sınırları içinde kalmaz. Çünkü Adorno’nun değimiyle “düşünmek, eylemde bulunmaktır.” Böylece her düşünce ürünü, aslında eylemsel bir uygulamaya denk gelmektedir. Böylece salt spekülatif bir dizgeden, teknik ve uygulamalı bir tasarım kavrayışına ulaşılır(6)”(Ülger, 2014, 189,190).

1- Grafik Tasarım Eğitiminde Akademik İlkelerin Tarihsel Temelleri:

Sanat tarihinin modernizmi meydana getirme süreci içerisinde, tüm diğer disiplinlerde olduğu gibi, grafik sanatlar da kendi tarihi birikimini oluşturmuştur. Bu süreçte grafik sanatının, dolayısıyla görsel iletişim ve bildirişim tasarımının gelişimi; 19. yüzyıl itibarıyla sanat ve tasarım ilişkilerinin kuramsal temelini meydana getirmiştir. Bu kuramsal temelde grafik sanatının tasarım kavramı, bir başka yanıyla eğitimde tasarım, ya da tasarımda eğitim kavramına dönüşmüştür.

Bilindiği gibi, modern sanat hareketleri içinde grafik tasarımın gelişim aşamaları, “her bir sanat akımının tasarım kavramını da etkileyen manifestosu kapsamında”, bir diğer hareketin ortaya çıkış nedeni olarak, çok yönlü hatta karmaşık bir biçimde yapılanmıştır.

Sanatta kübizmle başlayan biçimsel devrim ve sonrası, tasarımın da içinde yer aldığı tüm yaratıcı unsurların bu günkü ana kaynakları arasındadır. Dolayısıyla sanatsal manifestolar; tasarım kavramı ve eğitim sürecinin de ana kaynaklarını oluşturur. Görsel iletişim ve bildirişimin en önemli araçlarından biri olan grafik tasarım disiplininin kendi alanını meydana getirmesi, ağırlıklı olarak, Dada, De Stijl, konstrüktivizm, Bauhaus, yeni tipografi uluslararası tipografik stil ve postmodernizm gibi sanat ve tasarım hareketleri sonucunda mümkün olmuştur.

Sanat ve tasarım etkinliklerinin bulunduğu en etkili yapılanma olan Bauhaus ekolü aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak, sanat ve tasarım manifestoları açısından kendinden önce ve sonraki birikimlerin merkezi olmayı başarmıştır. Bu nedenle Bauhaus öncesi süreçte sanat ve tasarımı tarihini etkileyen tüm manifestolar Bauhaus’u çok önemli bir kurum haline getirdiği gibi, bu manifestolar, sonrası süreçte, diğer uluslararası gelişmelerle birlikte etkisini hiçbir zamana kaybetmemiştir. Dolayısıyla, grafik sanatlar tarihinin tasarım ekolleri, günümüz eğitim yöntemleri için bilimsel ve sanatsal bir kaynaktır.

“Grafik tasarımın akademik ilkelerinin” temlerinin dayandığı sanat ve tasarım içerikli manifestolar “kübizm sonrasında etkinleşmeye başlamıştı. Bunlar arasında, grafik sanatı açısından en önemli adım Dada ile gelen, sıradan yaklaşımların yıkımıydı. Bir sanat hareketi olarak Dada’nın tavrına bakıldığında, grafik tasarım çalışmalarında özellikle tipografinin; tam anlamıyla hiçbir düzen olmaksızın kuralsızca ele alındığı görülüyor. Yazı materyali çeşitli açılarda, yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı ya da daha farklı stillerde özgürce kullanıldı. “Dada aynı zamanda harf biçimlerini kübizm kavramına uyan fonetik semboller olarak değil, görsel biçimler olarak da kullanmıştır. Tristan Tzara ve Raoul Hausmann harf biçimlerini bu şekilde ele alarak, ayrıca tipografik malzeme ve görsel işaretlerle kolajlar yaparak, gerilim ve kontrast alanları oluşturmayı amaçlayan tipografiler gerçekleştirmişlerdir”(Bektaş, 1992, 46). Bu tür kullanımlar gerek sanatın diğer disiplinlerinde, gerekse tipografide, bir takım kurallara karşı çıkıldığı ve bu noktada sanat ve tasarımda yeni bir çıkış noktasının arandığı anlamına geliyordu.

Kökleri Dada’ya dayanan sürrealizme bakıldığında, fotoğraf ve illüstrasyonların önemli ölçüde kullanıldığı görülüyor. “Dadaist sanatçı Max Ernst sürrealizme katıldıktan sonra, grafik iletişime uyarlanan bazı yeni teknikler geliştirmiştir”(Bektaş, 1992, 50). Kolaj ve baskı materyalleri gibi görsel değeri olan bazı malzemeler grafik tasarımlarda kullanılmıştır. Ayrıca sürrealizmle birlikte, kavramsal anlatım ve zengin hayal gücüyle elde edilen gerçeküstü kurgular tasarımlarda yer almıştır. Yani sanatın diğer disiplinleriyle birlikte, kullanılabilirliği olan tüm düşünsel uygulamaların grafik tasarımın malzemesi olabileceği Dada ve sürrealizmin kazanımları arasındadır.

Geometrik biçimlerin tasarımlarda kullanımının tam bir üslup zenginliği haline getirildiği konstrüktivizm, biçimci yaklaşımların daha matematiksel, dolayısıyla da daha geometrik olarak kavranması yönünde bir teori ortaya koymuştu. Yapısalcılığın biçimsel teorisi olan bu akım, El Lissitzky'nin mimarlık ve resim sanatı için üretmiş olduğu "Proun" kavramıyla birlikte, sanat ve tasarım çalışmalarında biçimin bilimsel anlamda soyut bir mekanizma olarak üretilebilirliğinin temelleri atılmıştır. Lissitzky'nin Proun kavramı; matematiksel bir felsefeye dayanan oldukça zor bir teori olmakla birlikte, grafik tasarım çalışmalarını da etkilediği gibi, biçim üretimini gerçek anlamda sanatsal ve bilimsel bir temele oturtmuştur. "El Lissitzky'nin dışında ise, Alexander Rodschenko da "tipografi montaj ve fotoğrafla tasarım yapma konusunda öncü olmuştur"(Bektaş, 1992, 63).

Yapısalcılığa dayana bir başka hareket olan "De Stijl, sanat kavramını farklı bir boyuta taşımış; insana ve doğaya verdiği değer, ulusal duruş ve ilkeleri bakımından gerek renkleriyle gerekse özgün tavrıyla dikkat çekmiştir. Kübizm akımının etkisi ile gelişen De Stijl, Piet Mondrian'ın 1912 yılından 1917 yılına kadar süren kuramsal ve plastik araştırmalarının sonucudur. De Stijl hareketinin yansımaları Hollanda'daki ressamların olduğu kadar tasarımcıların ve mimarların çalışmalarını da etkilemiş ve ülkenin sanata bakış açısını bir değişim sürecine itmiştir"(Karabaş, Güdür, 2016, 330, 336).

"De Stijl hareketi saf sanatın uygulamalı sanatlar tarafından özümsemesinin gerekli olduğunu savunmaktaydı. Sanatın ruhu bu şekilde, mimari, ürün ve grafik tasarım yoluyla, topluma nüfuz edecek ve sanat gündelik nesnelere düzeyine inmeden, aksine gündelik nesnelere ve gündelik yaşam sanat düzeyine yükselmiş olacaktır"(Bektaş, 1992, 67). Görüldüğü gibi De Stijl hareketi de, kendi manifestosuyla tasarım yöntemlerine önemli katkılar sağlamıştır.

"Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hızla gelişen teknoloji; endüstri alanında "tasarıma" duyulan gereksinimi artırmıştır. Bu dönemdeki tasarımlarda, gösterişli süslemeler yerine, sade ve yalın bir tarz ortaya çıkmıştır"(Kara Meltem, 2009, 3).

Endüstriyelleşmeyle birlikte modern sanat hareketlerinin etkileri Almanya'ya da yansdı. Savaş yıllarında kapalı olan Weimar'daki Arts And Crafts Okulu, mimar Walter Gropius'un görevlendirilmesiyle, 1919'da Devlet Bauhaus Okulu olarak yeniden açıldı. Bauhaus okulunun başarısı aslında Almanya'nın bu konuda daha önceki deneyimlerinden gelmektedir. 1877'de Hamburg'da açılan Vereinigte Werk-statten für Kunst und Handwerk ve 1898 yılında Dresden'de açılan Werkstatte für Handwerkskunst gibi sanat ve el sanatları eğitimi geliştirmeye yönelik okullar Almanya'nın İngiltere'den esinlenerek, endüstrileşme yarışında var olabilmek için ve topluma yaymaya yönelik attığı bazı adımlardır(1)"(Yaşar, 2019, 133).

Bauhaus ekolü, sanat ve tasarım tarihindeki temel etkileşim ve birikimlerin, universal bir sistem içinde eğitim biçimine dönüştürüldüğü bir yapılanmadır. "Bauhaus, içinde bulunulan yüzyılı ve sonrasını derinden etkilemiştir"(Kanmaz, 2015, 117).

Bauhaus sanat ve tasarım eğitimi sisteminde, mimarlık resim, heykel, grafik, seramik gibi hemen hemen tüm disiplinler aynı çatı altında toplanıyordu. "Bauhaus ile tasarım olgusunun altını çizen bu anlayış, Wassily Kandinsky, Paul Klee ve Piet Mondrian gibi sanatçıların yanı sıra, Herbert Bayer, Laszlo Moholy Nagy gibi tasarımcıları da bir araya getirmiştir. Fotoğraf ve tipografiyi görsel bir iletişim diliyle kullanan Laszlo Moholy Nagy, yalın ve işlevsel bir tipografik tasarım anlayışını getiren Herbert Bayer ve Joost Schmidt, Bauhaus'un grafik tasarım alanındaki başlıca temsilcileri olmuştur"(Kara Meltem, 2009, 3).

"Bauhaus, mimari, ürün tasarımı ve görsel iletişimi etkileyen ve yaşama geçiren modern bir tasarım eğitimi yaratmıştır. Görsel eğitime modern bir tavırla yaklaşan bu okul, temel sanat eğitimi ile özgün öğretime büyük katkılarda bulunmuştur. Bauhaus güzel sanatlarla, uygulamalı sanatlar arasındaki sınırları ortadan kaldırarak, sanatı tasarım yoluyla, yaşama yakınlaştırmayı amaçlamıştır"(Kara Meltem, 2009, 15).

Bauhaus ekolünün, aynı zamanda bir sanat ve tasarım eğitimi sistemi olmasına daha sonra değinilecek olmakla birlikte, grafik tasarım eğitiminin akademik ilkelerini oluşturan tarihi temeller yeni tipografi olarak adlandırılan diğer uluslararası hareketlerle devam etmiştir. Jan Tschichold, yeni tipografi olarak adlandırdığı hareketi, Bauhaus öncesi temellenen konstrüktivist düşünce üzerine inşa etmiş ve ayrıca modernizmin diğer manifestolarından da yararlanmıştı. Yeni tipografi konusundaki gelişmeler her ne kadar grafik tasarım tekniklerinin kullanılması yönünde ilerlediyse de, bir yandan da tipografi konusunda serifsiz harf tasarımlarının sayısı artmıştır.

Daha geometrik ve endüstriyel bir kimliğe sahip olan yazı karakterleri, grafik tasarım tekniklerindeki modernleşmeyle doğrudan ilişkilidir. Yeni tipografi konusunda çalışan birçok tasarımcı, modern sanat akımlarının tasarım alanına kazandırdığı manifestoları her açıdan yeni bir anlayışla tekrar ele alıp yorumlamışlardır.

Avrupa kıtasında doğup gelişen modern sanat hareketleri sanat ve tasarım faaliyetlerini köklü bir biçimde temellendirdikten sonra, kaydedilen tüm gelişmeler Amerika'ya uzanarak aynı temelde Amerikan sanat ve tasarım ortamını oluşturmuştur. Modern sanat ve tasarım hareketlerine ait çeşitli manifestolar, Amerikan sanatı ortamında, Avrupa sanat ve tasarımının bir tekrarı olmaktan çok, Amerikan toplumunda büyük bir ilgiyle karşılanarak, önemli bir sanatçı kitlesi meydana getirmiştir. Kuşkusuz bu büyük etkileşim, Amerikan toplumu gibi çok büyük bir kitle içerisinde bir bakıma, Amerikan sanatının kendi tarihini oluşturmaya başlamıştır.

Amerikan sanat ve tasarım ortamının yankılarından sonra, Avrupa'da da gelişim ve değişim süreci devam etmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, "1950'lerde İsviçre'de, İsviçre tasarımı veya daha doğru bir ifadeyle; Uluslararası Tipografik Stil adı verilen yeni bir tasarım stili doğmuştur. Bu nesnel nitelikteki tasarım hareketi, dünya çapında benimsendiği gibi, grafik tasarıma yaklaşımıyla, 20 yıldan uzun bir süre başlıca tasarım stili olarak kabul edilmiştir. Uluslararası Tipografik Stilin kökenleri De Stijl, Bauhaus ve Yeni Tipografi hareketlerine dayanır. Daha önceki konstrüktivist grafik tasarımla 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bu yeni hareket arasındaki köprüyü Bauhaus'ta eğitim görmüş olan iki İsviçreli tasarımcı Theo Ballmer ve Max Bill kurmuştur" (Bektaş, 1992, 123).

Uluslararası Tipografik Stilin sanat ve tasarım hareketlerine katkılarından sonra grafik iletişim endüstrisi, teknolojinin de gelişmesiyle birlikte Amerika ve Avrupa'nın birçok ülkesinde basın ve yayın endüstrisinin hizmetine girmiştir. Birçok sanatçı ve tasarımcı, o ana kadar gelişmiş olan grafik tasarım, yazı ve tipografiyle ilgili uygulamaları dergi endüstrisi ve çeşitli süreli yayınlar üzerinde kullandılar. Bu dönemde yayın grafiği tasarımında oldukça yoğun çalışmalar yapıldı.

Uluslararası Tipografik Stilin geçmiş manifestolara dayanarak, dönemin, yeni sosyal ve teknolojik olanaklarını iletişim ve bildirişim sanatına çevirmesi; postmodernizmin karmaşık yapısından önce grafik sanatının ve tasarım ilkelerinin temel yapısını oluşturmuştur.

2- Üniversitelerin Grafik Tasarım Bölümlerinde Eğitim Stratejileri ve Ders İçerikleri:

Güzel sanatlar Akademisinin kuruluşuyla birlikte, "Avni Lifij'in de fikri katkıları ile 1927 yılında Münir Namık İsmail Bey tarafından (tezyinat) "Süsleme Sanatları Bölümü" çatısı altında "Afiş Atölyesi" adıyla bir birim kurulmuş ve bu birim Türkiye'deki grafik tasarım eğitiminin başlangıcı olmuştur. Grafik tasarım eğitiminin Tezyinat bölümünün 1914'te kurulmasıyla başladığı da söylenmektedir. Avni Lifij, 1923'ten 1927 yılında vefat edene kadar, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Süsleme Sanatları Bölümü'nde süsleme öğretmeni olarak görev yapmıştır. Bu dönemde "Süsleme Sanatları" adıyla yazdığı kitap, resimden afiş eğitimine geçişte çok yararlı bir kaynak görevi görmüştür. Genel olarak Cumhuriyet döneminde Türkiye'de grafik eğitiminin başlangıcının, 1927 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde Eric Weber isimli Avusturyalı bir eğitimci yönetiminde gerçekleştiği kabul edilmektedir. Bu dönemde eğitim, 1 yıl hazırlık ve 3 yıl ihtisas olmak üzere 4 yıl olarak planlanmış ve öğrenci adaylarında yetenek sınavlarına girebilmeleri için ortaokul ve enstitü mezunu olmaları şartı aranmıştır" (Gürses, 2015, 22).

"Türkiye'deki erken dönem sanat eğitimi yapılanmasının nasıl bir sisteme sahip olması gerektiği, ciddi bir problem olarak görülmüştür. Bundan dolayı, dönemin ünlü okulu olan Bauhaus'u incelemesi için İsmail Hakkı Baltacıoğlu Almanya'ya gönderilmiştir.(1) Aynı zamanda ülkeye davet edilen yabancı hocalar eşliğinde yürütülen atölye dersleri de sanat eğitimi sisteminin disiplinize edilmesine olanak sağlamıştır. Sanatçıların ve sanat eğitimcilerinin yurda döndükten sonra kişisel birikimlerini aktarmaları konusunda okul ve atölye uygulamalarına bakış açılarının farklılık göstermesi de gündeme gelmiştir. Avrupa'da etkili olan ve farklı sanat eğitimi modellerini uygulayan Bauhaus ve Ecole De Beux Arts'dan, eğitim modellerini Türkiye'deki okullara uyarlama konusunda etkilenmeler olmuştur. Özellikle Bauhaus'un tasarım dünyasına ve eğitimin hem fiziki hem de kuramsal yapısına getirmiş olduğu pragmatik çözümler yeni kurulan Türk eğitim sistemini derinden etkilemiştir.(2) Bauhaus'u temel alan okullardan birisi Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş Bölümü'dür. Hazırlanan raporlar dâhilinde 1932 yılında enstitü bünyesinde Resim-iş Bölümü'nün açılması kararlaştırılmış, atölye ve ışıklar kurulmuştur.(3) Okul dört yıllık eğitime geçtikten sonra Resim, Heykel ve Grafik, Anasanat dallarına ayrılmıştır" (Kanmaz, 2015, 121).

Gazi Eğitim Enstitüsüne müdür olan İsmail Hakkı Tonguç, "Almanya'daki Sanat eğitimi kuramlarından etkilenecek, bu kuramları ülkemizin şartlarına uyarlamıştır. İş eğitimi derslerini önemsemiş, kuramsal bilgiden daha çok uygulamalı bilgiyi, aktif olan eğitimi savunmuştur" (Karabıyıkçoğlu, Boduroğlu, 2010,18).

“Sanayi-i Nefise Mektebi’nden sonra “Cumhuriyet döneminin grafik tasarım eğitimi veren ikinci kurumu Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-iş Bölümüdür. 1932-1933 öğretim yılında açılan bu bölümün programında grafik dersleri de yer alıyordu(1)”(Kara Meltem, 2009, 21).

Cumhuriyetin ilanından sonraki kalkınma yıllarında “Bauhaus temelli bir diğer yapılanma ise Köy Enstitüleri (1940) ve Halk Evleridir. (1932) Anadolu'nun köylerine kadar yayılan Halk Evleri'nde sanat alanında toplantılar yapılmış, sergiler açılmıştır. 1950'lere kadar en önemli plastik sanatlar etkinlikleri devlet tarafından düzenlenmiştir”.(3) Köy Enstitüleri ise; iş eğitimi kurallarına uyumlu bir biçimde yapılandırılmış ve sanat eğitimine getirmiş olduğu bakış açısı ve uygulamaları ile hem aktif olduğu dönemde hem de sonrasında oldukça tartışılmıştır. 1955'te kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu (Marmara Üniversitesi) ise, Bauhaus temelli bir diğer kurum olarak sanat eğitimi geçmişimizde önemli bir yer tutmaktadır (4). Yalnız Avrupa’da değil, pek çok ülkede bu tarz okulların kurulmasını sağlayan Prof. Schneck, yeni kurulan Cumhuriyet’in durumunu incelemiş, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda beş bölümün açılması gerektiği konusunda öneride bulunmuştur(5)”(Kanmaz, 2015, 124-125).

“26 Ekim 1957’de okul, Beşiktaş’ta Dolmabahçe Sarayı Baltacılar Dairesi olarak bilinen binada öğretime başlamıştır. Öğretim elemanı kadrosu Türk ve Alman hocalardan oluşmuştur. “Kurumun hayata geçmesinde büyük katkıları bulunan, Doç. Dr. Sabri Oran Okul Müdürü, Fethi Duyar Müdür Yardımcısı, Hakkı İzzet Seramik Bölüm Başkanı ve Sait Yada Grafik Bölümü’nde görev aldılar”(Kara Meltem,2009,28).

“Bölümün amacı, grafik kapsamına giren tüm disiplinlerde teknik ve estetik yönden eğitilmiş, kendi çevresini ve çağını çözümleyip sentez yapabilen, özgün fikir ve yapıtlar üretebilen, rasyonel düşünebilen, yeni çağın dinamik yapısına uyum sağlayabilecek, bilgi ve algılama yetisine sahip, özgüveni olan grafik tasarımcılar yetiştirmektir. Eğitim ve öğretimin amacı, öğrencilerin yaratıcı ve yapıcı güçlerini geliştirmek ve özgün bir tasarımcı kimliği oluşturmalarına yardımcı olmaktır”(Gürses, 2015, 27).

Tatbiki Güzel Sanatlar Okulunda, Mobilya ve İç Mimarlık, Grafik, Dekoratif Sanatlar, Tekstil Sanatları ve Seramik Bölümü gibi bölümler kurulmuş ve bu okul daha sonra Marmara Üniversitesine dönüşerek, eğitim programlarıyla birçok güzel sanatlar fakültesine örnek olmuştur.

“Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Sanatlar Bölümü’nde, grafik tasarımcı olarak meslek alanında görev alabilecek seviyede, yaratıcı şekillendirme ve bilimsel düşünme yetenekleri gelişmiş; teknik bilgi ve beceri sahibi sanatçı-tasarımcı bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır. Bölümde eğitim-öğretim çalışmaları, öğrencilerin yaratıcı sanat yeteneklerini geliştirecek ve onlara mesleklerinde kuvvetli bir sanatçı kişiliği kazandıracak şekilde düzenlenir. İlk iki yarıyıl içinde öğrencilerin Temel Sanat Eğitimi dersi görmeleri sağlanır. Serbest Resim, Doğadan ve Modelden Resim, Teknik Resim ve Serbest Şekillendirme, dersleriyle öğrencilerin sanatsal oluşumlar ve hayal kurma yetileri uyarılır. Sanat tarihi ve sanat bilimleri konuları, inceleme, karşılaştırma ve değerlendirme metotları öğretilir. Üçüncü ve dördüncü yarıyıllarda eğitim, yaratıcı sanat çalışmaları, grafik anlatım ve grafik şekillendirme alanında yoğunlaştırılır. Beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci yarıyıllarda eğitim, mesleki çalışmalar, birbirine paralel iki temel eksen üzerinde devam eder. Serbest ve araştırıcı grafik tasarım çalışmaları ile her öğrencinin grafik anlatım dili, yaratıcı ve yapıcı yetenekleri, sanatçı kişiliğini oluşturacak yönde geliştirilir”(Kara Meltem, 2009, 8-10).

Yukarıdaki bilgilerde görüldüğü gibi, eski Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu, şimdiki Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü’nün kuruluş felsefesi ve programı; sanat eğitiminden hareket eden bir anlayışa sahiptir. Bu bağlamda çeşitli disiplinlerden oluşan sanat eğitimi, insana özgü olan yaratıcılığın ortaya çıkarılabileceği tek alandır.

Yaratıcılık sanat eğitimine özgüdür ama, asıl içeriği sanat eğitiminden elbette bağımsız ve farklıdır. Yaratıcılık; insanın akıl ve zekasını sanat aracılığıyla belli içerikleri düşünsel anlamda kullanabilme biçimidir ki, grafik sanatlar açısından bu konu, sanat eğitimi yoluyla, grafik tasarım eğitiminin desteklenmesi biçiminde gerçekleştirilebilir. Yaratıcılık ve yaratıcılığa dair araştırmalar, bulgular, yaratıcılığın kendine özgü kuram ve kurallarının olduğu çok daha üst düzey bir konudur. Şu an bu makalenin ana teması yaratıcılık değildir ama, burada, yaratıcılığa ulaşmayı sağlayan yöntemlerin neler olduğunu özetle belirtmek gerekir.

“İnsanoğlu dünyada belirmeye başladığı andan itibaren yaratıcılık onun yaşamının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Doğanın sınırlayıcı baskısı altında yaşayan insanoğlu, medeni özellikler göstermeye başladığı anda, yaratıcılığını öncelikle doğaya karşı başa çıkma yöntemi olarak kullanmıştır. Bu bağlamda, insanın ait olmaya çabaladığı yeryüzünde kendine bir yer arayışının sonucu olan yaratıcılık, onun sadece maddeyi şekillendirdiği bir etkinlikle sınırlı kalmamış; yapabilirliğini hissettiği andan itibaren bu özelliğini sanatsal olana yönlendirmiştir”(Ağluç, 2013, 1).

Yaratıcılık sözcüğü “kimi zaman bilişsel bir süreç; kimi zaman da bir beceri olarak betimlenmiş olup, insanın yaptığı her etkinlikte; karmaşık alanları da kapsayan geniş bir olgu olarak tanımlanmıştır(1)” (Ağluç, 2013, 3).

Yaratıcılık; daha önce olmayan herhangi bir değeri ki, bu değerler; insan zekasının üst düzey ürünü olan değerlerdir, akıl ve zihin yoluyla ortaya çıkarabilme yetisini sağlayabilmektir. Yaratıcı yeteneklerin kullanılabilmesi için, onu sağlayacak koşulları meydana getirebilmek gerekir. İnsan bunu yapabildiği ölçüde, “o” konuda yaratıcılığını kullanabilmiş olur.

“Yaratıcılık, bir süreç sonunda, ortaya özgün bir ürün koyma eylemidir. Yaratıcı düşünmede işlem basamakları, üzerinde çalışılacak sorunun yapısına göre değişebilir. Genellikle bu işlemler, sorunun farkına varma, çözüm için hipotezler kurma, hipotezleri test etme ve sonucu bulma olarak ele alınabilir. Sanatsal yaratıcılıkta ise bu basamaklardan daha farklı bir yol izlenir(1)”(Ergin, 2007, 12).

“Yaratıcılık konusu ele alındığında yaratıcılığı engelleyen etmenlerle de karşılaşılır. Bunlar bireyin kendisinden kaynaklı olabileceği gibi toplum ya da eğitim sisteminden de kaynaklı olabilir(1)”(Arıkız, Beştepe, 2016, 50).

“Yaratıcılık hakkında konuşulduğunda, ya akademik yetenek, ya da “sanatsal üstünlüğü işaret eden bir takım özellikler, tanımlanmaktadır. Yaratıcılık, bireyin yakınsak ve ıraksak düşünce eğilimlerinin ötesindedir. Yaratıcılığa bilişsel ve mantıklı bir olgu olarak yaklaşan araştırmacılar, bu kavramı; akıl ve zekanın, özgün ve üretime dönük bir biçimde kullanılması olarak açıklamaktadırlar. Bu yaklaşımda yaratıcılık bir çeşit düşünme, neden bulma, çağrışım yapma ve problem çözme faaliyetidir. Bazı kişisel yaklaşımlar, öncelikle sözel ya da semantik davranışlara, diğerleri de sözel olmayan ve şekilsel davranışlara daha fazla önem vermektedirler.(1) Yaratıcılığın çok farklı boyutlarında çalışan Amerikalı eğitimci ve araştırmacı Paul Torrance yaratıcılığı şöyle tanımlamaktadır.(2) Yaratıcılık; sorunlara, yetersizliklere, uyumsuzluklara karşı duyarlı olmak, güçlükleri belirlemek, çözümler aramak, tahminler yapmak ve eksikliklerle ilgili hipotezler kurmaktır”(Aslan, 2001, 18-19).

Yaratıcı düşüncenin gelişiminde oyun kavramının da çok önemli bir rolü vardır. Oyun, her ne kadar çocukluk evresinde ilgilenilen bir eylem olsa da, elbette erişkin bireyler için de ilgi gösterilen bir eylemdir. Yaratıcılığın oyun eylemiyle ortaya çıkması, düşüncenin en özgür haliyle eylemsel bir çözüm yolu bulması veya bunu deneyerek gerçekleştirmesi anlamına gelmektedir. Oyunun eylem şekli, yaratıcılığın çözüm şekli için uygulanmış bir modelidir. Oyun olarak gerçekleştirilen “simülatif kurgu”, yaratıcılığın uygulanacağı biçimin ön aşamasıdır. Sanat eğitiminin yaratıcı yöntemlerle, doğru biçimde uygulanması, tasarım eğitiminin de bundan yararlanması anlamına gelir. Tüm diğer disiplinlerde olduğu gibi, grafik sanatlarda da yaratıcılık en önemli değerlerden biridir.

Bauhaus ekolünün model alındığı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün 2019 yılına ait dersler kataloğunda:

Birinci Yılda: Eskiz ve Çizim Teknikleri, Temel Sanat Eğitimi I, II, Temel Grafik Tasarım Bilgileri I, II, Genel Sanat Tarihi I, II.

İkinci Yılda: Grafik Resim, Grafik Şekillendirme I, II, Grafik Tasarıma Giriş I, II, Grafik Üretim Teknikleri I, II, İllüstrasyona Giriş, Grafik Sanatlar Tarihi I, II.

Üçüncü Yılda: Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 1, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 2, Fakülte Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 3, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 4.

Dördüncü Yılda: Reklam Grafiği III, IV, Yayın Grafiği III, IV, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 5, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 6, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 7, Seçimlik Sanat ve Tasarım Dersi 8, gibi dersler yer almaktadır.

Yukarıda görüldüğü gibi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün bugünkü eğitim stratejisine bakıldığında:

Sanat ve tasarım eğitimini destekleyen dersler yeterli miktarda bulunmaktadır. Birinci ve ikinci sınıfta, Eskiz ve Çizim Teknikleri ve Grafik Resim, Grafik Şekillendirme I, II gibi derslerin verilmesi, sanat ve tasarım kültürü adına oldukça olumlu bir etki yaratmaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi; burada asıl mesele; eğitim stratejisi sanat ve tasarım dersleriyle desteklenmiş olsa da, yaratıcılığın asıl elde edilmiş biçimi bu derslerin “veriliş biçimidir.”

Yaratıcılığa ulaşılabilmesi, derslerde neyin nasıl bir eğilimle yapılıyor olduğuna ve bunun yaratıcılığı getirebilecek bir bilinç ve zihin yapısında olup olmamasına doğrudan bağlıdır. Zira, yaratıcılığı aslında desteklemiyor olan çalışma içeriklerinin, bu sanat ve tasarım derslerinde kullanılması elbette hiçbir yarar getirmeyecektir. Sanat ve tasarım derslerinde yaratıcılığı sağlayan bilinç, zihin yapısı ve uygun

yaklaşım biçimleri; bu değerleri sağlayabilecek uygulamalarla birleştirilebildiğinde ancak o zaman hedeflenen başarıya ulaşılabilir.

Diğer dönemdeki derslere bakıldığında, Grafik Tasarım, Tipografi, İllüstrasyon, Yayın Tasarımı, Reklam Grafiği adına verilen derslerin de 3. ve 4. sınıflara dengeli bir biçimde yerleştirildiği görülüyor.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Grafik Bölümü'nün 2019 yılına ait dersler kataloğunda:

Birinci yılda: Temel Tasarım I, II, Tipografi I, Bilgisayar I, II, Fotoğraf I, II, II, Temel Grafik Tasarım Bilgileri, Grafik Tasarım Üzerine Biçimsel Okumalar, Sanat ve Tasarım Kültürü.

İkinci Yılda: Masaüstü Yayımcılık, İllüstrasyon I, II, Tipografi III, IV, Grafik Tasarım I, II, Grafik Tasarım Tarihi I, II, İletişim Tarihi, Basım Teknikleri I, Seçmeli Dersler: İllüstrasyon II, Ambalaj Tasarımı II, Özgün Baskı I, Tasarımda Algılama ve İletişim, Tasarımda Fotoğrafın Kullanımı.

Üçüncü Yılda: Grafik Tasarım III, IV, Grafik Tasarım Tarihi III, Seçmeli Dersler: İllüstrasyon I, III, Tasarım Okumaları, Deneysel Tasarım, Özgün Baskı I, II, Yayın Tasarımı, Animasyon I, II. Disiplinlerarası Tasarım, Çocuk Kitabı İllüstrasyonu, Görsel Disiplinlerde Göstergebilim, Tanıtım Fotoğrafında Tasarım Süreci.

Dördüncü Yılda: Grafik Tasarım V, Diploma Projesi, Seçmeli Dersler; Etkileşimli Çoklu Ortam, Hareketli Görüntü Tasarımı II, Yazı Karakteri Tasarımı, Animasyon III, Araştırma Atölyesi, Bilgilendirme Tasarımı, Sergileme Tasarımı, Film Dili ve Yapım Süreçleri II, Tipografik Tasarım I, İllüstrasyon III, Özgün Baskı II, Yayın Tasarımı, Disiplinlerarası Tasarım, Tasarım Okumaları, Animasyon I, Deneysel Tasarım, Ambalaj Tasarımı I, Tasarımda Algılama ve İletişim, Temel Grafik Tasarım Bilgileri, Ambalaj Tasarımı I, Özgün Baskı I, II, İllüstrasyon III, Animasyon III, gibi dersler yer almaktadır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Grafik Bölümü'nün bugünkü eğitim stratejisine bakıldığında:

Örneğin, birinci sınıfın en önemli dersi olan Temel Sanat Eğitimi dersi, Temel Tasarım olarak adlandırılmış. Yine, birinci sınıf, ya da ikinci sınıfta, sanat ve tasarım ilişkileri kültürünün alındığı; Desen ya da grafik çizim içeriğine dayanan her hangi bir ders hiç verilmiyor. Ayrıca, 2., 3., ve 4. sınıflarda sanat eğitimi içeriğine dayanan ya da, sanat ve tasarım ilişkisi temelinde olabilecek derslerin hepsi, seçmeli dersler grubuna yerleştirilmiş. Örneğin 3 sınıfta, tüm öğrencilerin zorunlu olarak alması gereken tasarım teorileriyle ilgili bir ders tam olarak yok, ya da tasarım okumaları olarak adlandırılan haliyle seçmeli olarak sunulmuş. Bu anlamda tasarımın, bilimsel ve sanatsal anlamda teori ve yöntem olarak öğretilmesi gereken ders ya da dersler zorunlu olarak her öğrenciye verilmelidir. Tasarım teorisi ve yöntemlerini konu alan, temel, bir ya da iki ders, hangi tasarım dalında olursa olsun, o branşı ilgilendirdiği biçimiyle aslında tüm güzel sanatlar fakültelerinin dersler kataloğunda bulunmalıdır. Diğer dönemdeki derslere ve eğitim stratejisine bakıldığında; grafik tasarıma giren, Tipografi, Yayın Tasarımı, İllüstrasyon, Web Tasarımı, Reklam Grafiği ve İletişim gibi tüm çalışma türlerini kapsayan derslerin 3. ve 4. sınıfta yoğun bir biçimde verildiği görülüyor.

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün 2019 yılına ait dersler kataloğunda:

Birinci yılda: Temel Tasarım Eğitimi I, II, Desen I, II, Genel Sanat Tarihi I, II, Temel Bilgi ve İletişim Teknoloji Kullanımı, Görsel İletişim, Seçmeli; Modelaj I.

İkinci Yılda: Fotografik I, II, Sayısal Ortamda Tasarım I, II, Temel Grafik Eğitimi I, II, Yazı, Tipografi, Seçmeli Dersler: Bilgisayarda Grafik Tasarımı I, II, Estetik ve Sanat Felsefesi, Desen, III, IV, Fotografik II, Mitoloji ve İkonografi.

Üçüncü Yılda: Reklam Grafiği, Grafik Tarihi I, Deneysel Tipografi, Grafik Tasarım Alan Uygulamaları I, II, Reklam Analizi, Yayın Grafiği, Sayısal Tipografi, Seçmeli Dersler: Grafik Tasarım I, II, Animasyon I, II, Video Kurgu I, II, Reklam Fotoğrafçılığı I, II, İllüstrasyon I, II, Deneysel Desen Atölyesi I, II, Göstergebilim, Yazı ve Tipografi I.

Dördüncü Yılda: Staj, Ambalaj Grafiği, İnternet ve Arayüz Tasarımı, Grafik Tasarım I, II, Tasarım Değerlendirme, Sunum Tasarımı, Seçmeli Dersler: Güncel Fotoğraf I, Animasyon I, II, Video Kurgu I, II, İllüstrasyon I, II, Etkileşim Tasarımı I, II, Web Sitesi Tasarımı I, II. Güncel Fotoğraf II, Üç Boyutlu Tasarım ve Sergileme Yöntemleri, Grafik Tasarım Kuramları, Dijital Oyun Arayüz Tasarımı, İletişim ve Tasarım, Sunum Dosyası Tasarımı, gibi dersler yer almaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün eğitim stratejisine bakıldığında: Birinci sınıfta Temel Sanat Eğitimi derslerinin yanı sıra, birinci ve ikinci dönemde Desen derslerinin de verilmesi, sanat ve tasarım kültürü ve plastik değerler eğitiminin gelişimi adına oldukça yararlı

görülmektedir. Diğer dönemlerde ise, tüm diğer grafik bölümlerinde olduğu gibi, seçimlik yaklaşımlara göre; grafik tasarıma giren, Tipografi, Yayın Tasarımı, İllüstrasyon, Web Tasarımı, Reklam Grafiği ve İletişim gibi tüm çalışma türlerini kapsayan derslerin 3. ve 4. sınıfta yoğun bir biçimde verildiği görülüyor.

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün 2019 yılına ait dersler kataloğunda:

Birinci yılda: Grafik Desen I, II, Görsel İletişime Giriş, Temel Sanat Eğitimi I, II, II, Tipografiye Giriş, Temel Fotoğrafçılık, Tipografi I.

İkinci Yılda: Grafik Tasarıma Giriş, Özgün Grafik Baskı I, II, Bilgisayar Destekli Grafik Tasarım, Genel Sanat Tarihi I, Tipografi II, Bilgisayar Destekli Görüntü İşleme, Genel Sanat Tarihi II, Tipografi III.

Üçüncü Yılda: Bilgisayar Destekli Yazı Tasarımı I, II, Grafik Sanatlar Tarihi I, II, Grafik Tasarım II, Ambalaj Tasarımı I, II, Alternatif Yöntemler ile Kavramsal Düşünme, Reklamcılık Bilgileri, Grafik Tasarım Teori ve Araştırma, Türk Sanatı Tarihi.

Dördüncü Yılda: Grafik Üretim Teknikleri, Portfolyo Tasarımı I, II, Masaüstü Yayıncılık, İnteraktif Grafik Tasarım, Sayısal Ortamda Grafik Üretim Teknikleri, Seçmeli Dersler: Reklam Fotoğrafçılığı, Reklam Grafiği, Foto-Grafi I, II, Stüdyo Fotoğrafçılığı, Grafik Tasarım Proje I, II, II, Kurumsal Grafik Proje I, II, Web Grafik Tasarım, Kaligrafi I, İllüstrasyon, İleri Tipografi I, II, gibi dersler yer almaktadır.

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nün eğitim stratejisine bakıldığında:

Hacettepe Üniversitesi Grafik Bölümü'nde olduğu gibi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde de, Temel Sanat Eğitimi derslerinin yanı sıra, birinci ve ikinci dönemde Desen derslerinin verilmesi sanat ve tasarım kültürü ve plastik değerler eğitiminin gelişimi adına oldukça yararlı görünmektedir. Diğer dönemlerde ise, seçimlik yaklaşımlara göre; grafik tasarıma giren, Tipografi, Yayın Tasarımı, İllüstrasyon, Web Tasarımı, Reklam Grafiği ve İletişim gibi tüm çalışma türlerini kapsayan derslerin 3. ve 4. sınıfta yoğun bir biçimde verildiği görülüyor.

Ülkemizin en önemli eğitim kurumları arasında yer alan bu dört güzel sanatlar fakültesinin, dersler kataloğunda, hangi derslerin hangi adlarla yer aldığı örnek olarak sunuldu. Ders bazında karşılaştırma yapılırsa; bu fakültelerin grafik tasarım eğitimine bakış açılarının hemen hemen aynı düzeyde olduğu söylenebilir. Fakat, "sanat eğitimi temeline dayanan bir tasarım eğitimi anlayışına", Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü daha yatkın gibi görünüyor olsa da, elbette diğer fakültelerimiz de, grafik sanatlar eğitiminin sanat ve tasarım eğitimine dayanan "özel bir içeriğe sahip olduğu ilkesinden" hareket etmektedirler.

3- "Sanat Eğitimiyle Desteklenen Tasarım Eğitimi" Derslerinde Akademik İlkeler:

Yukarıda farklı üniversitelerin grafik bölümlerine ait dersler kataloğunda hangi derslerin mevcut olduğu incelendi. Bu derslerin türlerine bakıldığında, grafik tasarım alanının, başta grafik tasarım, yazı, tipografi, yayın tasarımı, illüstrasyon, animasyon, reklam ve iletişim, web tasarımı, hatta oyun tasarımı gibi birbirinden çok farklı konuları bir arada içermektedir. Görsel tasarımın grafik iletişime dönüştüğü hemen her konu grafik sanatların kapsam alanına girer. Gerek serbest tasarımcılar, gerekse akademisyenler tüm bu konuların biri veya bir kaçısı üzerinde uzmanlaşmayı tercih ederler. Kimisi sadece yazı tipografi üzerine çalışırken, kimisi de, tipografi dahil, illüstrasyon, yayın tasarımı animasyon gibi konular üzerinde birçok tasarım üretebilecek ilgi alanına sahip olabilir. Hemen her meslekte olduğu gibi, tüm grafik tasarımcılar tüm çalışma türlerini en iyi biçimde bilir ya da yapar diye bir kural elbette yoktur. Her tasarımcı ilgi duyduğu ve başarılı olabileceği konularda "sürdürebilir" çalışmalar yapar.

"Sanat eğitimi, toplumun ihtiyaç duyduğu pragmatist üretken bireyler yetiştirilmesinde önemli yer tutmaktadır. "Sanat eğitimi, bireyin yaratıcı potansiyelini eğitmek, estetik düşünce ve bilincini geliştirmek için gereklidir. Ayrıca, pratik düşünme ve gözlem yapma becerilerini destekler(1)"(Akkurt, Boratav, 2018, 57).

Üniversitede akademik eğitim almış bir grafik tasarımcı mezuniyet öncesi veya sonrası hangi tür konuyla daha özel bir biçimde ilgilenirse ilgilensin, öğrencilik döneminde, "yaratıcılık temelinden hareket eden bir grafik tasarım anlayışını" ilke olarak iyi bir düzeyde öğrenmekle yükümlüdür. Mesleki başarı; bir işin en iyi biçimde yapılmasını ifade ediyorsa, sanat ve tasarım çalışmalarıyla uğraşan insanlar için, o iş, büyük oranda yaratıcı bir biçimde yapılmasından dolayı başarılıdır. Yani grafik tasarım alanında elde edilen başarı; yaratıcılıkla desteklenmiş, teknolojik olarak çağdaş yöntemlerle çözülmüş ve işlevsel olarak hedef kitleye karşı doğru iletişimi sağlayabilmiş tasarımlarla mümkün olabilir.

Mesleki başarı olarak ele alındığında, grafik tasarım eğitiminde en önemli ilke, “tasarım kavramının en iyi biçimde öğrenilmesini ifade ediyorsa”, o halde grafik sanatını en iyi biçimde taşıyacak olan tasarım teori ve yöntemlerinin hangi derslerde nasıl bir yaklaşımla ortaya koyulması gerektiği, bilimsel olarak analiz edilmelidir. İşte bu noktada makalede sıklıkla vurgulandığı gibi, “sanat eğitimiyle beslenen bir grafik tasarım eğitimi”, teknolojiyle de desteklendiğinde başarılı olabilir. Bu aşamada, “tasarımın bizzat öğretilmeye çalışıldığı, “temel ve ileri düzeydeki derslerde”, teknoloji ve çağdaş yöntemler dahil, tüm gereksinimlerin mutlaka sağlanması gerekir.

Akademik ilkeler açısından, grafik tasarım eğitiminde; tasarım kavramının en ciddi anlamda öğretilmeye başlandığı ilk aşama, elbette Temel Sanat Eğitimi ya da Temel Tasarım Eğitimi olarak adlandırılan dersle başlar. Bu ders haftada, ortalama 5 ya da 6 saat gibi bir süre ile birinci sınıfın her iki döneminde de verilir. Bu bağlamda grafik tasarım eğitiminde; tasarımın bizzat öğretildiği, ya da bilimsel olarak incelenmesi gereken dersler grubu, tasarım konularının birer proje olarak ele alındığı dersler grubundan ilk etapta ayrılmalı, ama sonraki etaplarda da birlikte koordine edilmelidir.

Birinci sınıfta; Temel Sanat Eğitimi, Temel Tasarım Eğitimi, Desen, Grafik Tasarım İlkeleri, ikinci sınıfta; Grafik Tasarım Proje dersi, Grafik Çizim ve Tasarım, İllüstrasyon dersleri; tasarımı uygulamalı olarak öğreten metotlar içerirken, üçüncü sınıfta; Tasarım Teori ve Yöntemleri, Tasarım Okumaları, Estetik ve Sanat Felsefesi, Çağdaş Grafik Sanatı Tarihi, Göstergibilim gibi teorik dersler de, sanat ve tasarım eğitiminin bilimsel ve kültürel alt yapısını tamamlayacak bilgi donanımlarını içerir.

En eski adıyla Temel Sanat Eğitimi dersi, adından da anlaşılacağı gibi, sanat ve tasarım disiplinlerinin, kendi alanıyla kurduğu ilk iletişim biçimidir. Bu nedenle Temel Sanat Eğitimi çalışmaları, her branşın kendisine göre ele aldığı bir içeriğe sahiptir.

Grafik sanatı eğitiminde de, Temel Sanat ya da Temel Tasarım çalışmalarında; “tüm görsel üretimlerin”, yaratıcı biçimlendirme yöntemleriyle birlikte ele alınması gerektiği en önemli ilkedir. Bu ilke bütünlüğü konusunda: “Yaratıcı biçimlendirmenin tek yolu yaratıcı düşünme yöntemlerinin keşfedilmesidir ki, bu bağlama görsel düşünce, görsel tasarımın temel taşıdır.”

Temel Sanat Eğitimi derslerinde genel olarak, doğal bir obje seçilerek, o objenin çeşitli boyutlarda etütleri yapılır. Objeye etüdüne bağlı olan bu tür çalışmalar, aşamalı olarak devam eden paket bir uygulamadır. Seçilen obje çalışıldıktan sonra, farklı kalem ya da boylarla, paket çalışma kapsamında kompozisyon üretimlerine devam edilir. Örneğin objenin detayları görsel olarak incelenebilir, kesitleri alınabilir, varsa geometrik özellikleri soyutlanabilir veya başka unsurlarla birleştirilerek yeni biçimlendirme yöntemleriyle yeni kompozisyonlar elde edilebilir. Bu aşamalarda önemli olan, en başta kavramlarla düşünebilmek, bu kavramları görsel düşüncelere çevirip planlamak ve bunlar arasında en başarılı olanı seçip uygulayabilmektir. Görsel tasarımda, ön aşamada seçenek yaratma tecrübesi, en iyi olanı son aşamada seçme tecrübesidir.

Yukarıda soyutlama işleminden bahsedildi ki, bu noktada; görsel düşünceleri analitik olarak üretebilmenin tek yolu, soyutlamayı bilimsel olarak kullanabilmektir. Soyutlama kavramı; içinde soyutu da barındıran kapsayıcı, bütünsel bir kavramdır. Soyutlama yöntemleri, görsel düşünme yöntemleri olarak biçimsel üretimi sağlayan asıl mekanizmadır. Dolayısıyla soyutlama yöntem ve tekniklerini, hem teori hem de uygulama düzeyinde bilmek, Temel Sanat, ya da Temel Tasarım Eğitiminde en önemli hareket noktasıdır. Soyutlama konusundaki bilgiler, yaratıcılığın önemli araçlarından biridir ve teori olarak tümevarım yöntemleriyle açıklanır.

Fakat obje etütlerinde, objeye ait aynı görüntünün sürekli olarak aynı biçimde tekrar edilmesi, objenin yeniden üretilmesi anlamına hiçbir şekilde gelmediği gibi, yapılan bu uygulamalar sonucunda zihinsel olarak hiçbir değer elde edilemez. O yüzden, Temel Sanat Eğitimi dersinde, kavramları çok iyi bir biçimde anlayarak biçimsel üretimlerde bulunmak, tasarımın en hassas ve en temel ilkelerinin öğrenilmesini sağlar. Bilgi ve yaratıcı düşünce olmadan, hiçbir görsel unsur, değeri olan tasarlanmış bir unsura dönüşmez, dönüşemez.

Tasarlamak bu yönüyle; zihin yoluyla yaratıcı keşiflerde bulunmanın asıl “eylem” biçimidir. Bu açıdan, Temel Sanat Eğitimi dersi, teorik ve pratik anlamda aslında bir “biçimbilim” dersi gibi algılanmalıdır. Çünkü hangi disiplin olursa olsun tüm görsel sanatlar biçim kavramı üzerinde yoğunlaşır. Bu anlamda, plastik sanatlar bir yana, bir tiyatro oyuncusunun beden hareketleri bile biçimsel bir dildir ki, bu beden dili de, biçimin verdiği anlamlardan meydana gelir.

Temel Sanat Eğitimi dersinde biçimin gerçekte ne olduğu, sanat ve tasarım dilinde nasıl üretilebildiği, hatta hangi hallerde “nasıl üretilemediği” tüm yönleriyle araştırılarak, biçim kavramına hakim olunmalıdır. Öğrencilere biçimsel üretimin, görsel düşünmenin, görsel fikrin ve görsel üretimin analitik

yönleri öğretilmelidir ki, birey, tasarım çalışmalarında zihnini kullanmayı kavrayabilsin. Tasarım eğitimi bu yönüyle bir, “düşünme yöntemleri” eğitimidir. Temel sanat eğitimi çalışmalarında, içinde düşünce olmayan, fikri olarak yeni bir değişim aşamasına geçemeyen görsel üretimler hiçbir işe yaramaz. O nedenle görsel düşünme yöntemlerini öğrenmek tasarım biliminin en önemli ve gizemli noktalarıdır.

Tasarım eğitiminde zihni yöntemlerin kullanılmasına başlamak için, öncelikle, bu eğitimin düşünce araçları olan, bir kavram literatürüne hakim olmak gerekmektedir. Yaratıcı uygulamalarla keşfedilip gerçekleştirilecek, tüm görsel unsurlar aslında, onları içeren kavramlar tarafından yönetilir. Bu kavramlar; en temel ve klasik anlamıyla, simetri, asimetri, denge, “asimetrik denge”, dengesizlik, uyum, uyumsuzluk, tümevarım, tümdengelim, soyut, soyutlama, ritim, merkez, hareket, hareketsizlik, iç dinamik, dış dinamik, ağırlık, yoğunluk, sadelik, birlik, çokluk, ilişkisellik, ilişkisizlik, gibi anlamlardan meydana gelir. Bu kavramsal anlamlar vasıtasıyla keşfedilip gerçekleştirilecek tüm görsel unsurlar biçimbilimin öngördüğü koşullarda belirlenir. İşte, tasarım bilimini daha yeni yeni öğrenmeye başlayan tasarımcı adaylarına, bu kavramların dili teorik olarak öğretilir ki, sonraki aşamalarda bu kavramların kullanılmasıyla keşfedilebilecek yaratıcı unsurlar ortaya çıkarılabilir. İşte o zaman tasarımcı adayı, görsel olan herhangi bir unsuru, kavramlarla birlikte diğer yaratıcı düşünme yöntemlerini uygulayarak, bizzat kendisi meydana getirmeyi öğrenir.

Görsel olarak, bir değeri meydana getirebilme becerisinin, sanatın özünde var olmasından dolayı, sanat “kıymeti olan bir eylem” olarak tanımlanır. Sanatın temelinde var olan bilinç; insanın dış dünyada bulamadığı şeyler, sanat yoluyla üretebileceğini keşfetmesidir. Bu iç dinamik, tasarımın özünde de var olan bilinçle aynıdır. Dolayısıyla sanat ve tasarım ürününü meydana getiren bilinç, aynı varlık nedenlerinden hareket eden bir bilinçtir.

Yukarıdaki bilgilerin tamamı geneli itibarıyla, görsel düşünmenin üretim yöntemlerini açıklamaktadır. Tüm bunlar belli bir aşamaya geldiğinde, öğrenilmiş olan her şey artık grafik tasarım ürünü olarak düşünölmeye başlar ki, grafik iletişim tasarımında gerekli olabilecek tüm ihtiyaçlar çok geniş bir yelpazede olmakla birlikte, bu alt yapı kültüründen önemli ölçüde yararlanır.

Temel sanat eğitiminin temel tasarım eğitimine dönüşmesiyle, tasarlama yöntemlerinin kavranması, grafik tasarımın artık bir proje konusu olarak ele alınmasına olanak sağlar. Bu aşama ise, ikinci sınıfta Grafik Tasarım Proje dersinin devamıyla mümkün olur. Temel Sanat Eğitimi dersinde alınan tasarlama eğitimi, grafik tasarım konuları üzerinde bizzat uygulanmaya başlar.

Grafik tasarım uygulamaları, iletişim ve bildirişim unsurlarına dayanan hemen her konuda ihtiyaç duyulan gereksinimlerdir. Bu bir yazı karakterinin seçimi de olabilir, son derece karmaşık bir web sitesinin tasarımı da olabilir. Grafik iletişim ve bildirişimin amacı her ne ise, planlama bu amaca göre yapılır ve ardından uygulama safhasına geçilir. Üzerinde çalışılan her konuda, bütünlüğün bozulmamasına özen gösterilir.

Grafik tasarım konularına, proje üretme bilinci içerisinde girildikten sonra, düşünme, deneme, tasarlama ve uygulama aşamalarından geçirilen her unsur, tasarlama ilkelerine uyan ve uymayan açılardan da değerlendirmeye alınır ki, tasarlama yöntemleri içerisinde karşılaşılan sorunların çözümleri ortaya çıkabilsin. Hangi sorun, hangi aşamada tasarımı nasıl etkiliyorsa, bunun çözüm yöntemleri tasarımcı tarafından üretilir. Grafik iletişim ve bildirişimi ilgilendiren tüm tasarım konuları, bu tür işlemler arasında planlanır.

Tasarım çalışmalarında deneyim yoluyla tecrübe kazanılır ve tasarlama işlemleri kendi içinde olgunluk seviyesine doğru ilerler. Dolayısıyla, birinci sınıfta temel tasarlama ilkelerinin ikinci sınıfta grafik tasarım projelerine giriş aşamasında, tüm grafik tasarım çalışmalarıyla kurabileceği ilişkiler böyle bir yansımayla gerçekleşir.

Grafik tasarım eğitiminin birinci yılında, Temel Sanat, ya da Temel Tasarım Eğitimine, eşlik eden Desen dersleri de, plastik değerler bakımından tasarım eğitimine önemli katkılar sağlamaktadır. Öğrenci, Desen derslerinde aldığı, çizgi ve çizime dayalı görsel kültür öğelerini, tasarım kültürünün bir alt yapısı haline çevirir. Yani iyi bir tasarım kültürünün alt yapısında, iyi bir “plastik değerler kültürü” de olmalıdır ki, tasarımcının belli bir “kriter kültürü” olabilsin. Ayrıca illüstrasyona, ilgisi olan öğrenciler için de desen çalışmalarını sürdürmek ve bu çalışmaları teknolojik imkanlarla birleştirmek oldukça önemlidir.

İllüstrasyon konusunda o kadar çok farklı yaklaşım biçimleri mevcuttur ki, bunlar arasında grafik sanatlara ait plastik değerleri temsil eden, dahası bu değerleri koruyan üslup ve tekniklerin de akademik ölçüler açısından belirlenmesi gerekmektedir. Bu anlamda, yapılan tüm resimlemeler illüstrasyon çalışmalarının temel değerlerini taşıyabilir. Akademik ilkeler, bir meslek adına tüm bu değerleri düzenleyen üst düzey etik düşüncelerden meydana gelir.

Tasarımcı görsel kültürü yüksek, ya da belli bir seviyenin üzerinde olan bir birey olmalıdır. Bunu en iyi sağlayan araçlardan biri de elbette “plastik değerler” kültürüdür. Dikkat edilirse burada plastik sanatlar kültürü sözcüğü kullanılmıyor. Tasarım kültürü açısından plastik değerler kültürü daha farklı bir kavramdır. Bu bağlamda; tasarımın estetik ile olan ilişkisini sağlayan en önemli unsur; plastik değerler kültürüne ait öğelerin grafik unsurlara odaklanmasını sağlayan görsel kurallardır.

“Tasarlamak, düşünsel olduğu kadar düşüncenin semboller yoluyla gerçekleştirdiği estetik bir süreçtir. Tasarım, sadece düşüncenin içine kapanarak salt düşünce geliştirmesi, ya da düşüncenin, düşünce üzerine bir reflexiyonu değildir. Tasarım kavramı ve uygulamaları üzerine düşünüldüğünde ortaya “özne ve nesne” ilişkisi çıkar. Tasarımda var olan “özne-nesne” ilişkisi, Kartezyen ve Newtoncu epistemolojik düallite içinde bir gerçeklik kazanır” (Ülger, 2014, 185).

Yukarıdaki açıklamaları kısaca özetlemek gerekirse; Temel Sanat, ya da Temel Tasarım Eğitimi derslerinin ilke olarak bağlı olduğu diğer ders gruplarının en başında; Grafik Tasarım I, II, Grafik tasarım III, VI, V ve Mezuniyet Proje dersleri, tasarımda teori ve yöntemlerin bizzat kullanılması gereken derslerdir.

Burada şunu önemle vurgulamak gerekiyor ki, akademik olarak grafik tasarım alanı; hem sanat hem de tasarım eğitimine dayanan bir disiplindir. Grafik Sanatlar olarak adlandırılan bu disiplin içerisinde, hem teorik hem de uygulamalı, sanat eğitimi içerikli dersler mutlaka bulunmalıdır. Bu, şu anlama gelir: Başta Grafik-proje dersleri olmak üzere, grafik tasarımla ilgili hemen hemen tüm derslerin temelinde, en az yüzde 45 gibi bir oran; sanat eğitiminden gelen birikim ve tecrübelerin tasarım deneyimleriyle, “birlikte ele alınmasına dayanır.” Yani tasarım eğitimi içerikli birçok dersin alt yapısında; sanat eğitimiyle kazanılmış olması gereken deneyim ve tecrübelerin, tasarım çalışmalarını doğrudan etkileme oranı; ortalama ; %55-60 seviyesindedir.

Sonuç:

Grafik tasarım eğitiminde akademik ilkelerin incelenmeye çalışıldığı bu makalede, giriş bölümünde; tasarlama eylemini oluşturan temel gereksinimler, tasarım kavramının tanımı içerisinde; ele alınmıştır. Bu değerlendirme paralelinde; insanoğlunun yaşamını sağlayacağı ihtiyaçların hem işlevsel, hem de görsel yönde karşılanabilmesi için, tasarım olgusunun bilimsel ve sanatsal bir temelde kavranması gerektiği anlaşılır. Bu bağlamda, tasarım ürünlerinin meydana getirilmesi, yaratıcı biçimlendirme ilkeleriyle mümkün olmaktadır ki, ihtiyaç duyulan bu ilkelerin kaynağı elbette sanat eğitimi alanında yer almaktadır.

Tasarım disiplininin sanat ve sanat eğitimiyle kurduğu ilişkiler; tarihsel birikimin, bu iki disiplinin hangi noktalarda ortak olduğunu belgeleyen en önemli gerçekliklerdir. Dolayısıyla tasarım kavramının eğitici yönü, sanat eğitimi kavramının keşfedici yönüyle tamamlanır.

Sanat ve tasarım kavramları arasında var olan bu ilişkiler, tasarım disiplinlerinin üst yapısını belirler ki, bu üst yapı, grafik sanatlarda “iletişimin görsel olan” tüm yönlerini”, yaratıcılığı kullanarak ele alır. Grafik tasarımın akademik ilkeleri, tarihsel birikimin meydana getirdiği, kültürel birikim içerisinde kendi alt yapısını meydana getirir. Grafik iletişimde tasarım eğitimi, bu kültürel misyonun üzerine inşa edilir ki, modern sanat ve tasarım tarihi bu birikimin asıl kaynağıdır.

Grafik tasarım eğitiminde akademik ilkelerin tarihsel temelleri modern sanat akımlarının çeşitli manifestoları içerisinde şekillenir. Bunlar arasında en belirleyici birikimlerden biri olan Bauhaus eğitim felsefesi, günümüz sanat ve tasarım eğitimi anlayışlarının en önemli kaynaklarından biridir. Ülkemizdeki sanat ve tasarım eğitimi sisteminin de ilk modelini oluşturan Bauhaus eğitim anlayışı, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve Gazi Eğitim Enstitüsü tarafından belli yönlerde uygulanarak kısa sürede başarılı sonuçlar alınmıştır. Bu başarıyı sağlayan dersler, günümüz güzel sanatlar fakültelerinin eğitim programlarının en önemli referans kaynakları olmuştur.

Bauhaus eğitim anlayışının model alınması sürecinde, kaynağını sanat tarihindeki manifestolardan alarak sentezlenmiş olan sanat ve tasarım çalışmaları, söz konusu tasarım derslerinde yeni içeriklerle birleştirilerek kullanılmaktadır. Bu içerikler, günümüz sosyal ve toplumsal yaşamının gerektirdiği iletişim ve bildirişim gereksinimleri doğrultusunda belirlenmektedir.

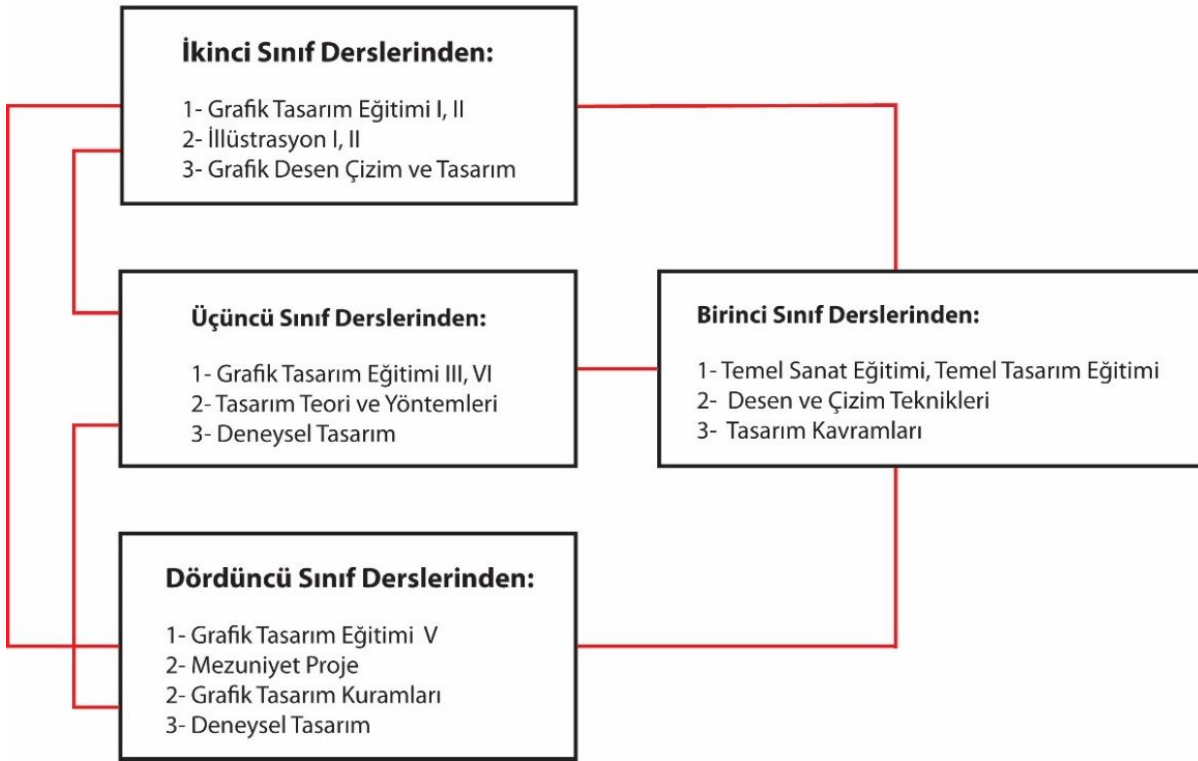
Çağdaş tasarım teorileri, teknolojik imkanlar, tarihi referanslarla birleştirilen yeni eğitim yöntemleri, grafik tasarım disiplinini çok yönlü bir alan haline getirmiştir. Sosyal kültürün gelişmesi, yeni iletişim ve bildirişim ihtiyaçlarının ortaya çıkması, grafik tasarımın toplumsal rolünü, sanat, kültür, sosyal iletişim, sosyal bildirişim, endüstriye ve teknolojik (dijital) tasarım olmak üzere oldukça çeşitlendirmiştir. Güzel sanatlar fakültelerinin grafik bölümlerinde verilen dersler de, birbirinden farklı özellikleri olan bu ihtiyaçları, birbirine karşı eksik olmayacak bir eğitim anlayışıyla düzenlemektedir.

Yukarıda verilen tüm bilgiler doğrultusunda, Marmara, Mimar Sinan, Hacettepe ve Anadolu Üniversitesi gibi, güzel sanatlar fakültelerinin grafik bölümlerinde verilen lisans düzeyindeki dersler, grafik tasarım eğitiminde akademik ilkeler açısından, “ideal özellikler taşıyan örnek programlar” olarak gösterilmiştir.

İdeal akademik ilkelere göre; sanat eğitimiyle desteklenerek, diğer sosyal, teknolojik ve endüstriyel iletişim ve bildirişim gereksinimlerine hitap eden tüm grafik tasarım çalışmalarını programına alan lisans dersleri, aşağıda Görsel-1’de hiyerarşik olarak ilişkilendirilmiştir.

Bu dersler verildikleri dönemlerde, birinci sınıftan itibaren sıralandıkları biçimde diğer sınıflardaki ders gruplarıyla, içerik bütünlüğü dahilinde ilişkilendirilmiştir. Burada dört yıl boyunca verilecek derslerde, mesleki kimlik bilinci ikinci yılın sonunda kazanılır. Bu nedenle özellikle ilk yılda verilen Temel Sanat, ya da Temel Tasarım Eğitimi dersi; “ikinci sınıf ve sonrası dönemlerde verilecek olan” Grafik Proje derslerindeki çalışmaların “alt yapısının kazanıldığı” son derece önemli bir süreçtir. Bu anlamda yapılan lisansüstü tez araştırmalarına bakıldığında; “grafik tasarım programlarında okutulan en yaygın temel alan dersinin, “Temel Sanat ve Temel Tasarım” olduğu görülür ki, bu ders, üniversitelerde; 57 grafik tasarım programının 54’ünde yer almaktadır”(Sevindik, 2016, 138-140). Sanat ve tasarım eğitiminden gelen içeriklerin ortak yanları düşünüldüğünde ise, bu dersin en doğru ve en güncel adı; “Temel Sanat ve Tasarım Eğitimi” dir.

GRAFİK TASARIM EĞİTİMİNDE, TASARLAMA İLKELERİNİN ELE ALINDIĞI LİSANS DERSLERİNİN HİYERARŞİK İLİŞKİLERİ :

Görsel-1, Lisans Düzeyi Grafik Tasarım Eğitiminde Tasarlama İlkelerinin Ele Alındığı Derslerin Hiyerarşik İlişkileri. (Özderin, 2019).

Görselde yer aldığı gibi, birinci sınıfta verilen dersler en başta ikinci sınıftaki derslerin temel yapısını biçimlendireceği gibi, ikinci sınıftaki dersler de üçüncü ve dördüncü sınıftaki derslerin temel yapısını oluşturur. Bu sıralamada üçüncü ve dördüncü sınıfta verilen dersler son aşamayı oluşturuyor gibi görünse de, tam tersine, üçüncü ve dördüncü sınıftaki dersler, tekrar birinci sınıftaki sanat eğitimi dersleriyle geriye dönük ilişkiler kurarak, “tamamlanmış olan bu dönüşümü tekrar eder.”

Özellikle proje derslerinde yapılan çalışmalar, ikinci kez, tasarımın ilk defa öğrenildiği sürece geri götürülerek, bir takım nitelikler, ilk öğrenilen bilgilere göre değerlendirilerek bir takım kıyaslamalar yapılır. Akademik ilkeler açısından üçüncü ve dördüncü sınıftaki derslerin, ikinci kez birinci sınıftaki derslerle ilişkilendirilmeleri, aslında, söz konusu mesleki dönüşümün sağlanıp sağlanmadığının kontrol edilmesidir. Bu yörüngesel tekrar; en sağlam ve gerçekçi kontrol mekanizmalarından biridir.

Tüm derslerin, mesleki kimlik bilincini oluşturma amacı, dönüm noktası olan ikinci sınıf sonrası sürecin, önceki aşamada doğru biçimlenip biçimlenmediğini ortaya çıkaracaktır. Akademik ilkeleri temsil eden tüm derslerin hiyerarşik ilişkisi, tasarımcı bireyin, bu eğitim sürecinden kazanımları doğrultusunda, sonuç itibarıyla nasıl bir profil meydana getirmiş olduğunu gösterir.

Grafik tasarım eğitiminde ideal akademik ilkeler; “sanat eğitimiyle desteklenen bir tasarım eğitimi anlayışına dayanmalı, sanat ve tasarım eğitimi bir bütün olarak düşünülmelidir”. Bu temel yapı kavrayışından hareket ederek, tasarım biliminin genel öğretileri ışığında, grafik disipline yansıyan öğretiler, içinde yaşadığımız dönemin sosyal, toplumsal, teknolojik ve endüstriyel unsurlarıyla birlikte değerlendirilmelidir.

Tüm diğer disiplinlerde olduğu gibi, sanat ve tasarım eğitiminde var olan “ideal akademik ilkeler”, grafik tasarımın etik değerlerini; geçmişten geleceğe aktarılacak önemli bir miras olarak korumaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Dilek (2009). Evrimsel Tasarım Yöntemi ve Yaratıcılığın Süreci İçerisindeki Yeri. *Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi* 02, s. 21-33. (1) Mitchell, William (1997). *Computer Aided Architectural Design*. New York: Mason/Charter Publishers, s. 29.; (2) Gero, John (1990). Design Prototypes: A Knowledge Representation Schema for Design. *AI Magazine*, 11 (4), 26-36.; (3) Bayazıt, Nigan (1994). *Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metotlarına Giriş, Literatür*. İstanbul.
- Ağluç Leyla, (2013). Sanat Yaratıcılık Bağlamında İnsan ve Yaratma Güdüsü, *Mediterranean Journal of Humanities*, DOI:10.13114 /MJH/20131645. (1) May, R. (2008). Yaratma Cesareti. Çev. Alper Oysal. İstanbul: Metis Yayınları.
- Akkurt, S., Boratav, O. (2018). Neden Sanat Eğitimi ?. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, cilt 1, sayı 1, 54-60., (1) Yolcu, E. (2009). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık, s. 93-94.
- Aral, Neriman (1999). Sanat Eğitimi- Yaratıcılık Etkileşimi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15, s.11-17., (1) Ersoy, A. (1990). Sanat Eğitiminin Eğitime Katkısı. *Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi Bildiri Özetleri*; Üstündağ, T. (1996). Yaratıcı Dramanın Üç Boyutu. *Yaşadıkça Eğitim*, 49: s. 19-23; San, İ. (1985). Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro. *A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8 (1-2): 99- 2.
- Arıkız, Samiye; Beştepe, Eren Naci (2016). Tasarım Sürecinde Yaratıcılık “Teknoloji ve Tasarım Dersinin Yaratıcı Drama Yöntemiyle İşlenmesi”. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 11 (2), s. 47-64. (1) San, İ. (2008). *Sanat ve eğitim*. Ankara: Ütopya Yayınları, s.19-20.
- Aslan, Esra (2001). Kavram Boyutunda Yaratıcılık, *Türk PDR (Psikolojik Danışma ve Rehberlik) Dergisi*, sayı 337, s. 15-21. (1) De Bono, E. (1995) *Serious Creativity*. London: Penguin Press., s. 4. Treffmger, DJ. (1996). *Dimensions of Creativity*, Florida: Florida Center for Creative Learning, Co. 5.5. (2) Torrance, E. P. (1974). *Torrance Test of Creative Thinking, Verbal Tests Forms A and B (Figural A and B)*. IL: Scholastic Service Inc. Bensenville. s. 8.
- Baran, Hüseyin (2017). Fenomen Kavramının Görsel İletişim Tasarımı ve Minimalizm Bağlamında İrdelenmesi. *Tykhé Sanat ve Tasarım Dergisi*, Aralık 2017, Cilt 02, Sayı 03, s. 159-176.
- Bektaş, Dilek (1992). *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları Sanat Dizisi 2, Birinci Basım.
- Bilirdönmez, Köksal; Karabulut, Necmettin (2016). Sanat Eğitimi Süreci ve Kuramları. *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 20 Sayı: 65, s. 343-355.
- Buyurgan, Serap; Buyurgan, Ufuk (2012). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 3. Basım, ISBN:978-9944-919-66-1.
- Ergin, Ömer (2007). Bilimsel Süreci Becerileri İle Bilimsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 33: s. 11-23., (1) Yaratıcı okul, öğretmen, öğrenci, yaratıcılık ve eğitim. Türk Eğitim Derneği, Eğitim Dizisi, Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Gürses, Nesrin (2015). *Cumhuriyet Sonrası Türk Grafik Tasarımcılarının Türk Grafik Tasarım Eğitimine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Tez No:396927.
- Kanmaz, Elvan (2015). Bir Eğitim Kurumu Olarak Bauhaus’un Günümüz Görsel Tasarım Eğitimine Getirileri. *Journal Of Educational Sciences*, June, s.117-136., (1) Bora, M. (2000). *Eğitim Fakültelerinde Uygulanan Plastik Sanatlar Eğitimi Programlarının Sorunlarını Belirleme ve Bir Program Önerisi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir; (2) Artun, A. ve Aliçavuşoğlu, E. (2009). *Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı Türkiye’de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus*. (1. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları; (3) Dilmaç, O. (2010). 1914-1940 Yılları Arasında Avrupa’da Eğitim Alan Sanatçılarımızın Ülkemizdeki Sanat Eğitimine Katkıları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (23), s. 63-78., (3) 66. (4) Kara, M. (2009). *Türkiye ve Uluslararası Bauhaus Sanat ve Tasarım Fakültelerinde Grafik Eğitimi Program İçerikleri ve İşleyişler*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul; (5) Boduroğlu, S. K. (2010). *Türk Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Bauhaus Ekolünün Türk Sanat Eğitimine Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kara, Meltem İlke, (2009). *Türkiye ve Uluslararası Bauhaus Sanat ve Tasarım Fakültelerinde Grafik Eğitimi Program İçerikleri ve İşleyişler*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı. (1) Asher, Mustafa (1971). *Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu*. İstanbul: Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu Yayınları.
- Karabaş, Pelin Avşar; Güdür, Aybüke (2016). Neo Plastisizm Akımı Kapsamında De Stijl Hareketi ve Piet Mondrian. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, December, 2 (2), s. 330-339. ISSN:2458-9381.
- Karabıyıkoglu Boduroğlu, Samavat (2010). *Türk Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Bauhaus Ekolünün Türk Sanat Eğitimine Yansımaları*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı.

- Kılıç Sibel (2012). Bilimsel Sanat/ Sanatsal Bilim. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, Volume 5, Issue 1, P. 193-203.
- San, İnci (2018). Sanatlar Bilimselliğe Yaklaşırken. 2. *Uluslararası Sanat Eğitimi Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara, s. 17-32, ISBN:978-605-68379-3-7.
- Sevindik, Orhan (2016). *Yükseköğretimde Grafik Tasarım Eğitimi ve Bir Model Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Tez No:428796, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarımı Anasanat Dalı.
- Top Burcu, Gözde (2018). *Grafik Tasarım Disiplinlerinde Temel Sanat Eğitiminin Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Bölümü. (1) San, İ. (2008). *Sanat ve Eğitim Yaratıcılık Temel Sanat Kuramları Sanat Eleştirisi Yaklaşımları*. 4. Basım, İstanbul: Ütopya Yayınevi.
- Ülger H. Emir (2014). "Tasarım" Kavramı Üzerine Felsefi Meditasyonlar. *Türk Felsefe Derneği, Felsefe Dünyası*, 2, sayı 60. s.179; (1) R. Busse, *Design-Darlegung zu einem weiten, Begriff, Konstruktion* 46 Springer, Verlag, s.207-208.,(2) R.Kearney and D. Rasmussen (Edited by) *Continental Aesthetics, Romanticism to Post Modernism*, s. 389., (3) S. Abercrombie (1990). *A Philosophy of Interior Design*, Icon Edition, Harper; (6) Jerry Palmer and Mo Dodson, Edited by (1996). *Design and Aesthetics, Need and Function*. London, New York, s.107. (4) M.Heidegger (1971). *Building, Dwelling, Thinking, Poetry Language, Thought*. içinde (çev.A. Hofstadter) Harper, Row, New York, s. 145-161; (5) J.M.Schaeffer, *Art of The Modern Age*, Introduction, s. 7, (6) S. Abercrombie (1990). *A Philosophy of Interior Design*, Icon Edition, Harper; (6) Jerry Palmer and Mo Dodson, Edited by (1996). *Design and Aesthetics, Need and Function*. London, New York.
- Yakın, Barış (2012). *Tasarım Sürecinde Görsel Düşünme ve Görsel Anlatım İlişkisine Analitik Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İç Mimari ve Çevre Tasarımı Anasanat Dalı İç Mimarlık Sanat Dalı, (1) Getzels, J. W. (1975). *Perspectives on Creativity. Creativity: Prospects and Issues*. Chicago: Aldine, 326-344.
- Yaşar, Neslihan (2019). Bauhaus' dan Black Mountain Koleji' ne Anni Albers Dokumaları. *Van Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yaz, Sayı 44, s.131-152, ISSN:1302-6879. (1) Poli, D. D. (2007). *Twentieth-Century Fabrics.European and American Designers and Manufactures*. Italy: Skira Editor S.p.A., s.15.